

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdnings-
selskab den 24. Februar 1904.

Den ledende Præsident, Hofjægermester Friis, indledede Mødet med følgende Udtalelse:

Saavel til de vandrende Kursus som til Landbrugs-kolonier for Børn er der knyttet Midler af Jul. Skrikes Stiftelse, og dennes Bestyrelse har gjort Landhusholdnings-selskabet den Ære at ville overvære dette Møde, hvorved den vil faa Lejlighed til at blive bekendt med, hvorledes disse Midler anvendes. Paa Selskabets Vegne byder jeg Stiftelsens Bestyrelse Velkommen til Mødet, idet jeg tillige bringer den Selskabets Tak ikke alene for de Midler, der anvendes i det her nævnte Øjemed, men for de rige Midler, som der overhovedet af Stiftelsen ydes til Gavn for det danske Landbrug.

Derefter holdt Etatsraad J. Chr. Lembcke følgende Foredrag om:

Hvilken Nytte kan den danske Landbostand have af
Landbrugskolonierne for fattige Børn?

Det er ikke min Hensigt at holde noget egentligt Foredrag, men kun at meddele nogle Oplysninger om

Landbrugskolonierne for fattige Børn, saa at den ærede Forsamling selv kan dømme om, hvorvidt disse Kolonier kunne gavne vort Landbrug.

Forinden jeg kommer nærmere ind herpaa, har jeg den Ære at bringe det høje Præsidium for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab en varm Tak for den Sympathi og kraftige Støtte, der er skænket vor Stiftelse. Det skyldes jo nemlig det høje Præsidioms Initiativ, at Bestyrelsen for Jul. Skrikes Stiftelse i flere Aar har tilstaaet Landbrugskolonierne et større Tilskud, der har været os saa meget mere kærkomment, som vi kan behøve al den Hjælp, det er muligt at opnaa.

Men det har derhos været Bestyrelsen en stor Tilfredsstillelse, at en med Rette saa højt anset Autoritet som Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har et aabent Blik for den Nytte, vort Landbrug kan have af Kolonierne og disses Opdragelsesmaade. Den Plan, vi have lagt til Grund for Virksomheden, faar derved en Tilslutning, hvis Betydning ikke kan overvurderes.

Jeg benytter Lejligheden til ligeledes at udtale en Tak til den højtærede Bestyrelse for Julius Skrikes Stiftelse, der saa beredvillig har efterkommet Indstillingen fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Det er et glædeligt Faktum, at Omsorgen for ulykkeligt stillede Børn i vor Tid har taget et stort Opsving. Ad forskellige Veje tilstræbes et og samme Maal — at redde saa mange som muligt af disse Stakler fra Nød og sædelig Fordærvelse.

Men de utallige Beretninger, der fremkomme i Dagspressen om Forbrydelser, begaaede af Børn, endog længe før disse have naaet Konfirmationsalderen, viser noksom, at meget staar tilbage at gøre.

Har man faaet et Indblik i denne Elendighed, er det kommet til vor Kundskab, at der i vort Samfund findes Masser af Smaabørn, som staa Fare for at gaa til Grunde, saafremt de ikke i Tide rykkes bort fra de uheldige Omgivelser, blandt hvilke de leve, da have vi jo et Ansvar, som vi ikke kunne kaste fra os.

For de Børn, der ved daarlige Hjem, Nød og slette Eksempler ere komne ind paa Forbryderbanen, virkes der overordentlig meget gennem de Foreninger, der have stillet sig denne særlige Opgave at redde dem; men det turde være ikke mindre vigtigt at forebygge Faldet, og det er dette Maal, Landbrugskolonierne tilstræber.

Jeg skal indskrænke mig til i stor Korthed at omtale disse Koloniers Tilblivelse, den Opdragelsesmaade der gennemføres i dem, og hvorfor vi formene, at de kunne blive til Gavn for det danske Landbrug.

Det var i Maj Maaned 1892, at en Kreds af Mænd sluttede sig sammen og stiftede »Foreningen til Oprettelse af Landbrugskolonier for fattige Børn«. Denne Forening mødte straks ved sin Fremtræden for Offentligheden en glædelig Sympathi:

H. M. Kongen viste os den Naade at overtage Protektoratet; — velgørende Institutioner, adskillige Amsraad og Sogneraad samt en Del private Personer skænkede større eller mindre Bidrag, flere Legater ere oprettede og senere blev der baade direkte og indirekte ydet kraftig Støtte af Regering og Rigsdag.

Det maatte imidlertid ligge Bestyrelsen paa Hjerte, at Grundprinciperne for Koloniernes Virkemaade kunde have Udsigt til at forblive uforandrede gennem Tiderne, og da det blev os klart, at en tilfældig Majoritet paa en Generalforsamling havde det i sin Magt at kuldaste den oprindelige Plan og erstatte den med noget, der muligt laa fjernt fra Stifternes Mening, besluttede man at lade Foreningen overgaa til at blive en selvejende Stiftelse under Kultusministeriets Tilsyn og med kgl. konfirmerede Vedtægter.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab kom os nu atter til Hjælp ved velvillig at give os Løfte om at besørge Revisionen af Stiftelsens Regnskaber, saa

at vi ogsaa for denne Gunstbevisning have Grund til at takke det høje Præsidium.

Vort Formaal med Oprettelsen af Landbrugskolonierne var selvfølgelig at redde det størst mulige Antal ulykkeligt stillede Børn ved at opdrage dem til gode Mennesker og nyttige Medlemmer af Samfundet.

I dette Øjemed have vi søgt at efterligne Familiehjem saa meget som vel muligt, og det højeste Antal Børn i én Koloni blev derfor ansat til 20.

I Førstningen optog vi dem indtil 8 Aars Alderen, men det viste sig desværre meget snart, at en og anden allerede var beheftet med slemme moralske Skavanker, som man udsatte sig for at se overførte paa Kameraterne.

Dertil kommer, at Børn i denne Alder bevare Mindet om Forældrehjemmet og drages henimod det, hvor slet det end var, fordi de der havde kunnet føre et tøjlesløst Liv.

Skulde de bringes til at betragte Kolonien som deres virkelige Hjem, Forstanderen og hans Hustru som kærlige Forældre — saa at Forholdet mellem Plejeforældre og Børn bliver et Tillids- og Kærlighedsforhold, hvad der jo er af aller største Vigtighed, — da maa vi have dem langt tidligere. Det blev derfor besluttet at fastslaa 4 Aar som Maximumsalder for Opdragelsen.

I Byerne vilde vi ikke have vore Hjem, men netop fjernt derfra, ude paa Landet, hvor Børnene kunne tumle sig i den friske Luft, og idet vi følte os overbeviste om, at det tjente dem selv bedst at de opdroges til landlig Gerning, besluttede vi at erhverve Landejendomme med et passende Jordtilliggende, saa at Børnene, efterhaanden som de voksede til, kunde indøves i alt ved et veldrevet Landbrug forefaldende Arbejde.

Stiftelsen ejer nu 4 Gaarde:

Frihedslyst og Ubberødgaard ved Hørsholm,
Elieser i Raaby ved Storehedinge og
Løvstrupgaard i Hanning Sogn ved Ringkøbing.

Det er Hensigten at gennemføre en rationel Drift af disse Landbrug og i dette Øjemed at forøge Kreaturbesætningerne til mindst 1 Ko paa hver 3 Tdr. Land foruden Ungkvæg og et Antal Svin i et passende Forhold dertil.

Medens Frihedslyst, Ubberødgaard og Elieser ere erhvervede ved Køb, er Løvstrupgaard delvis skænket Stiftelsen af senere afdøde Justitsraad Heiberg i Odense; til Minde herom er den paa Gaarden oprettede Koloni givet Navnet »Heibergs Gave«.

Gaardens Jordtilliggende er 137 Tdr. Land Ager, 74 Tdr. Land Plantage, 24 $\frac{1}{2}$ Td. Land uopdyrket Hede og 7 Tdr. Land Mose.

Der er saaledes Mulighed for paa Gaarden at oprette endnu 1 Koloni, hvad det ogsaa er Hensigten at gøre, saa snart Stiftelsens pekuniære Kræfter tillade det.

I forrige Aar har Bestyrelsen ved Køb erhvervet en ved Skjern beliggende udmærket Englod, c. 15 Tdr. Land, som er henlagt til Løvstrupgaard.

Ubberødgaard med 35 Tdr. Land blev købt i forrige Efteraar; en Forstander er i disse Dage antaget, og her vil altsaa vor 4. Koloni være rede til at modtage Plejebørn.

Til Dato have vi haft omtrent 60 Børn af begge Køn under vor Forsorg; de begynde nu at gaa fra Haanden, og der bliver saaledes Plads til andre, der kunne afløse dem.

Landbrugskolonierne skal, som jeg før bemærkede, være Hjem for Børnene og ikke have Karakteren af Opdragelsesanstalter; men de adskille sig ogsaa fra andre Børnehjem derved, at de optage Børn af begge Køn, at disse forblive i Kolonien indtil 18 Aars Alderen og at de oplæres i Landbrug.

Den Omstændighed, at de Børn, vi antage os, ofte have daarlige Forældre at slægte paa, har foranlediget, at vi fra første Færd besluttede at beholde dem saa længe under vor Varetægt; vi gik ud fra, at visse Anlæg muligt kunde være nedarvede, og at det derfor var af Vigtighed, at Børnene fik den størst mulige Modstandskraft over for Fristelser af forskellig Art, inden disse mødte dem ude i Livet.

Vi mente endvidere, at de ikke burde udgaa som Tyender, forinden de havde erhvervet fornøden Dygtighed til at gøre Fyldest som saadanne.

Jeg skal tillade mig at oplæse nogle af Bestemmelserne i Stiftelsens kgl. konfirmerede Vedtægter, hvoraf den ærede Forsamling vil kunne erfare, hvilke Grundregler for Opdragelsen der gøres gældende, ligesom det vil være Dem muligt herfra selv at drage Slutninger m. H. t. hvorvidt Kolonierne har nogen Betydning for vort Landbrug.

§ 1.

Denne Stiftelse er en selvejende Institution, som under særligt Tilsyn af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet har til Opgave:

- a. at antage sig til Opdragelse og Forsørgelse det størst mulige Antal fattige Børn af begge Køn fra Landets forskellige Egne;
- b. at uddanne disse fortrinsvis til dygtige og paalidelige Tyender særlig for Landet; og
- c. at gøre det muligt for dem, som egne sig dertil, i en ikke alt for sen Alder at blive Ejere af Husmands-lodder, enten ved at benytte Loven af $\frac{24}{3}$ 1899 eller paa anden Maade.

§ 2.

- b. Ved Optagelsen maa Børnene ikke være over 4 Aar. De, som have Raadighed over Barnet, maa forinden Optagelsen overdrage alle deres Rettigheder over dette til Stiftelsen, og Børnene forblive som

Regel i Kolonien, indtil de ere 18 Aar gamle, samt søges derefter anbragte i gode Tjenester hovedsagelig paa Landet.

§ 3.

Børnene skulle opdrages med Folkekirkens Lære som Rettesnor for Undervisningen, og der bør gives dem Lejlighed til at deltage i Gudstjenesten paa Søn- og Heligdage.

Der skal i høj Grad lægges Vind paa at bibringe Børnene en Tro, som viser sig virksom i Kærlighed. I det hele bør Hjertelivets Udvikling hos de Unge have alvorligt for Øje.

De, til hvem det overdrages at forestaa Kolonien, skulle derfor opdrage Børnene i Guds frygt, Menneskekærlighed og Humanitet overfor Dyr samt foregaa dem med et godt Eksempel i saa Henseende.

Det maa strengt paases, at f. Eks. vanføre eller aandssvage Mennesker ikke latterliggøres eller fortrædiges; men Børnene skulle tvertimod opdrages til at føle Deltagelse med disse og til at yde dem al den Hjælp de formaa.

Ej heller maa noget som helst Dyrplageri, lige meget under hvilket Paaskud, foregaa indenfor Koloniernes Ene-mærker. Det Ansvar, der følger med Menneskets Herredømme over Dyrene, skal meget alvorligt indskærpes, og Dyrebeskyttelsens Grundsyn være det ledende med Hensyn til Børnenes Opfattelse af Pligterne over for de lavere Medskabninger.

§ 4.

Børnene skal opdrages i stor Tarvelighed. Fra en saa tidlig Alder som muligt skal ethvert af dem have en Gerning at udføre, og de skal efterhaanden deltage i alt forefaldende Arbejde uden dog at overanstrenges.

§ 5.

b. Der gives Børnene Uddannelse i Landbrug, Havebrug, Husflid m. v., og der skal lægges stor Vægt

paa Oplæring i Husdyrenes omsorgsfulde Røgt og Pleje, saaledes, at Kolonierne ogsaa i denne Henseende maa blive mønsterværdige.

Baade Piger og Drengene skulle lære Malkning og daglig deltage i denne, saa snart deres Alder og Kræfter tillade det. Pigebørnene undervises tillige i al Slags Husgerning, Forfærdigelse og Istandsættelse af Gangklæder og overhovedet i alt, hvad der kræves af et kvindeligt Tyende.

§ 10.

- a. Naar Børnene have tjent udenfor Kolonierne i mindst 10 Aar og kunne fremlægge paalidelige Vidnesbyrd for samvittighedsfuld Opfyldelse af deres Pligter, samt naar de selv have sammensparet et efter Omstændighederne passende Beløb, kan Bestyrelsen hjælpe dem, som efter dens Skøn egne sig til at være Selvejere, til at erhverve en Ejendom. For at kunne yde denne Hjælp til Selvhjælpen, skal der søges oprettet en Laanefond, af hvis Midler der kan ydes rentefri Laan mod Pant i Ejendommen og paa saa lidet tyngende Afbetalingsvilkaar som muligt.

Som det heraf fremgaar, tages der i Landbrugskolonierne Sigte paa at vække Interesse for og Kærlighed til Landlivet hos Plejebørnene. Hele Opdragelsen er anlagt herpaa. Derfor uddannes de i alle de Arbejder, som kræves af et dygtigt Tyende paa Landet, og det er vort Haab, at Tyendeklassen vil blive rekrutteret ved Flertallet af den fra Kolonierne udgaaende Ungdom.

Jeg indskrænker mig med Forsæt til at sige Flertallet, thi det vilde selvfølgelig være urigtigt at tvinge Børn ind paa en Livsbane, for hvilken de ikke nære Tilbøjelighed. Viser der sig hos et Barn udprægede Anlæg i anden Retning, tages der Hensyn hertil. En af vore Drengene havde en ubetingelig Lyst til at blive Sø-

mand, en anden til Maler-Professionen, og begge befinde sig vel og opføre sig godt, der hvor de ere anbragte.

Vor Bestræbelse gaar ud paa at formindske den for Individet som for vort Landbrug, — ja for hele Samfundet ødelæggende Tilstrømning af mandlig og kvindelig Ungdom til Hovedstaden og andre større Byer.

Som et af de Midler, vi anvende i dette Øjemed, skal jeg nævne, at vi stille vore Drengene i Udsigt, at Stiftelsen vil paa billige Vilkaar yde dem Hjælp til at blive Selvejere af Huse med Jordlodder, naar de i 30 Aars Alderen — altsaa efter at have været Tyender en halv Snes Aar — har sammensparet en Del af deres Løn og præstere Vidnesbyrd om god Opførsel.

Ogsaa i disse Hjem vil der efterhaanden opvokse en Børneflokk, som i kommende Tider forhaabentlig vil afgive god Arbejdskraft for Landbruget.

Lægges der Mærke til, at der ved Opdragelsen søges bibragt de unge en levende Pligtfølelse, — at Børnene af begge Køn fra tidlig Alder maa deltage i alt forefaldende Arbejde, derunder Malkning, og endelig, at Dyrebeskyttelsens Grundsætninger gennemføres under hele Opholdet i Kolonien, saa at en Husbond trygt kan stole paa, at hans Heste og Kreaturer ville blive behandlede omsorgsfuldt og humant af et saadant Tyende, vil det næppe kunne betvivles, at det danske Landbrug vil kunne drage Nytte af Landbrugskolonierne for fattige Børn.

Vel have vi endnu kun 4, men tager man i Betragtning, at der ikke er forløbet 10 Aar, siden den første blev indviet, er dette Resultat dog ikke saa ganske ringe, tværtimod styrker det vort Haab om vedvarende Fremgang i kommende Aar.

Skal dette Haab gaa i Opfyldelse, maa der ydes os fornøden Hjælp.

Jeg tillader mig derfor at rette en indtrængende Appel til vore ærede Landmænd, at de efter Evne ville støtte vore Bestræbelser, — naturligvis under Forudsætning af,

at de billige vor Virkemaade. »Mange Bække smaa gør en stor Aa.« Lad os faa de mange smaa Bidrag; Bestyrelsen skal da med al Kraft fortsætte og søge at udvide den begyndte Gerning til Bedste for de stakkels, ulykkelige Smaabørn, der lide under Savnet af et godt og kærligt Hjem — men samtidig ogsaa til Gavn for den danske Landbostand, som nu har saa vanskeligt ved at skaffe sig den fornødne Arbejdskraft.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Herredsfoged Krabbe havde med den største Interesse fulgt Etatsraad Lembckes Foredrag, som det jo var naturligt at fremføre i en Kreds som den, der her er forsamlet, da Sagen jo har Betydning for Landbruget, og derhos har Sagen ikke alene Betydning i human Henseende, men den har ogsaa stor Betydning i Retning af at formindske Kriminaliteten. Et Spørgsmaal, som det laa nær at rette til den ærede Foredragsholder var, paa hvilken Maade Foreningen faar de Børn, som den vil tage sig af, ind under sin Myndighed og Om-sorg. Den Virksomhed, som Foreningen udfolder, er en Foregangsvirksomhed for Fremtiden, og det vilde derfor være interessant at høre dette Spørgsmaal besvaret.

Etatsraad Lembcke: Dels komme private Personer og anmode Foreningen om at tage sig af dette eller hint Barn, dels faas Børnene gennem Kommunerne. Der er mange Kommuner, som henvende sig til Foreningen med Anmodning om at optage Børn. Børnene, som ere under Foreningens Forsorg indtil det 18. Aar, kunne desværre ikke optages gratis; der forlanges 100 Kr. aarlig for hvert Barn, og disse 100 Kr. betaales da af vedkommende private, der har ønsket Barnet optaget, eller af vedkommende Kommune. Det er fuldkommen rigtigt, at det er den humane Side af

Sagen, som Hovedvægten lægges paa, og naar Taleren her ogsaa havde nævnt den Gavn, som Landbruget kunde have af Foranstaltningen, saa vil dette jo blive Følgen af den Maade, paa hvilken Opgaven løses.

Redaktør Petersen forekom det, at hvad der var fremført af den ærede Foredragsholder, fremkaldte det Spørgsmaal, om der ikke kunde optages en Gerning, som kunde udfylde den, som her var paabegyndt ved Oprettelsen af Landbrugskolonier for Børn. Naar man tænker en lille Smule over Sagen og er en lille Smule kendt med det Spørgsmaal, her er draget frem, vil det let falde en ind, at de Midler, som Foreningen raader over, ere, saa forekom det Taleren, for smaa i Forhold til den store Opgave, der ligger for, nemlig at hjælpe lidt paa den sociale Brøst, som viser sig i, at en Mængde Børn bliver slet opdraget. Den ærede Foredragsholder fremhævede, at det, Bestyrelsen for Foreningen vilde, var at danne Hjem for Børnene, og det laa da nær at spørge, om dette Formaal ikke kunde naas paa anden Maade end netop den, Foreningen vil, en Maade, som førte længere fremad, nemlig ved at søge at faa Børn optagne i Hjem af den bedste Slags, saaledes som de findes rundt omkring i Landet. Taleren kunde godt indse, at der kunde indvendes noget derimod, og da navnlig, at det vil være vanskeligt at finde saadanne Hjem, hvortil man kan sende Børnene for at blive opdragne, indtil de engang kunne staa paa egne Ben.

Det forekom Taleren, at det, naar man vilde gøre noget for den opvoksende Slægt, maatte være Hovedsagen at faa den opdraget og uddannet saaledes, at den engang kunde blive skikket til selv at danne Hjem, i hvilke der kunde opvokse gode og dygtige Mennesker. Men naar det skal være Hovedsagen, mente Taleren, at man ogsaa burde tage sig af saadanne Børn, som ikke kunde komme i Foreningens Hjem, fordi der ikke er Midler dertil. Har denne Fremgangsmaade nogle Mangler, saa har den ogsaa nogle gode Sider og deriblandt da den, at der ikke her, som hvor mange Børn ere samlede, bliver Lejlighed for Børnene til at lære hinanden

Unoder. Man maatte kunne finde saadanne Hjem, naar der blev dannet en Organisation, der sluttede sig til Foreningen; de maatte kunne findes gennem Præster, Degne, Sogneraad eller andre, som have Øje og Øre for Sagen. Taleren vidste ikke, om det var utidigt af ham at udkaste en saadan Tanke, men det forekom ham, at det laa nær at gøre det, da han syntes, at den Opgave, som her var omtalt, var stor i Forhold til de Midler, Landbrugskolonierne hidtil have haft at raade over og fremtidig kunde komme til at raade over.

Etatsraad Lembøcke: Der er en Arbejdets Deling i dette som i alt andet. Der findes en saadan Forening som den, den ærede foregaaende Taler pegede paa, nemlig Plejehjemsforeningen, som sender Børn til private Hjem, og det er en meget stor Virksomhed, som denne Forening under Pastor Kaa har udfoldet. Taleren vilde imidlertid tilstaa, at han nærede nogen Tvivl om, hvorvidt man kan finde tilstrækkelig mange gode Plejeforældre til paa den Maade, som den ærede Taler mente, at tage sig af alle de Børn, der trænge til at komme bort fra deres egentlige Hjem. I hvert Fald vil det Maal i væsentlig Grad forrykkes, som vi tilstræbe, nemlig, gennem at opdrage Børnene ved rationelt drevne Landbrug, at tilvejebringe dygtige Tyender for Landet, og derhos saavidt muligt at modarbejde den Tilstrømning til de store Byer, som er saa ødelæggende ikke blot for Børnene selv, men ogsaa for vore Landmænd, ja, for hele Samfundet.

Det er jo netop med dette for Øje, vi give Børnene Tilsgagn om Hjælp til at blive Ejendomsbesiddere — se Vedtægternes § 10.

Med Hensyn til det Punkt, at det vilde være vanskeligt for Foreningen at skaffe de fornødne Midler til Sagens Fremme, da vilde Taleren hertil svare, at man maatte arbejde i Haabet. Foreningens Bestyrelse paabegyndte Sagen med slet intet. Den fik saa skænket en Grundejendom, som vel nu er 100,000 Kr. værd, og desuden har Foreningen faaet flere Legater for ikke at tale om Løvstrupgaard. Dette, at man har skænket Foreningen en saadan Tillid, at der er tilflydt den disse Gaver, gør, at Bestyrelsen haaber, at Fremtiden

vil bringe flere. Hvad der sker i Dag, kan gentage sig i Morgen, og arbejdes der blot videre i Kærlighed, komme nok ogsaa de Midler der behøves, det troede Taleren ganske sikkert.

Departementschef Krieger vilde, som Formand for Bestyrelsen for Jul. Skrikes Stiftelse, udtale en Tak til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab for den Gæstfrihed, det havde vist Stiftelsens Bestyrelse ved at indbyde den til at overvære Selskabets Møde, idet den derved havde faaet Lejlighed til at blive nøjere bekendt med Sager, som den havde den Glæde at yde Bidrag til.

Præsidenten (Hofjægermester Friis) vilde rette en Tak til Etatsraad Lembcke for hans Meddelelser. Det har været Selskabet kært at høre, at det har bidraget noget til at fremme denne Sag, som Etatsraaden tager sig saa varmt af, ligesom det ogsaa vil være Selskabet kært, om det i Fremtiden kan virke noget til Gavn for det Arbejde, der udføres af denne Forening, som ikke alene har et humant, men ogsaa et praktisk Formaal at forfølge.

Dernæst holdt Forstander S. C. A. Tuxen følgende Foredrag om:

De vandrende Kursus for bosiddende Landmænd.

Den spredte Beboelse, som nødvendigvis følger med Landmandens Gerning, gør det naturligt, at mange af Landbrugets Hjælpemidler til fælles Brug faa en vandrende Karakter, og særlig hvor det gælder at sprede Oplysning til Mænd, der ere bundne ved det praktiske Landbrugs Arbejde, kan man jævnlig finde Anledning til

at bruge Ordet om Profeten, der maa gaa til Bjerget, naar Bjerget ikke vil gaa til ham.

For fem Aar siden blev der givet mig Lejlighed til her i Selskabet at fremsætte en almindelig Oversigt over »Oplysningsarbejdet i vort Landbrug«^{*)}, og som dettes nyeste Form kunde jeg da pege paa de just i Jylland indledede saakaldte »vandrende Kursus for bosiddende Landmænd«. Tanken om saadanne kan vist tildels siges at have ligget i Luften. Vi vare fra de almindelige Foredragsmøder naaede til saadanne med flere Foredragsholdere ved samme Møde, fra enkelte Foredrag til Foredragsrækker, og efter Eksempel fra Falster, i hvert Fald to Steder i Jylland, i Ringkøbing og Malling, var i en Række af Aar under stor Tilslutning afholdt Møder, der strakte sig over to hele Dage. — De enkelte Foredragsmøder maa stedse mere erkendes at have deres største Betydning som blot tankevækkende eller som Agitationsmidler for en og anden god Sag, medens de som egentlig Oplysningsmiddel have en lovlige flygtig Karakter. Selv bortset fra den bekendte Upræcighed, hvormed der ofte mødes, gives der Foredrageren for ringe Lejlighed til at underbygge og fordybe sig i sit Emne, og for Tilhørerne vil ofte savnes baade den gode Underbygning for det Meddelte og tilstrækkelig Lejlighed til sluttelig ret at faa klaret det Uforstaaede eller Misforstaaede. Der er imidlertid i Virkeligheden for Tiden en meget stor og tildels utilfredsstillende Oplysningstrang i vort Landbrug. Skolerne gøre deres til at tilfredsstille den for de Unge Vedkommende; men en stor Mængde Landmænd har ikke i deres Ungdom søgt Skolerne, og for dem, der have det, mangler det aldrig paa Trang til at faa Landbrugsskolens Arbejde opfrisket eller fortsat saa vidt det kan forenes med det daglige Livs Pligter.

De vandrende Kursus, jeg her skal omtale, og hvis Ordning og delvise Ledelse har optaget mig stærkt i de sidste 6—7 Aar, have alle varet i to Uger med 4—5

*) Tidsskrift f. Landøkonomi 1899.

Timer hver Dag og besøgte af 25 til 75, gennemsnitlig omtrent 50 Deltagere i hvert. Deltagerne vare overvejende ældre Landmænd op til 60 Aarene og i Reglen saavel Gaardmænd som Husmænd, sjældent Brugere af større Gaarde. — Det første Kursus afholdtes i Viborg Amt i September 1898, derpaa fulgte 4 Kursus i September og Oktober 1899 i Viborg og Ringkøbing Amter, 5 Kursus i September og Oktober 1900 i Viborg, Ringkøbing, Randers og Vejle Amter og atter 5, hvoraf et i Juni, mens Resten vedblivende i September og Oktober, i 1901 i de samme jyske Amter. I 1902 skete imidlertid den væsentlige Forandring, at Virksomheden, der hidtil havde været begrænset til Jylland og med en enkelt Undtagelse til Efteraarsmaanederne, nu udstraktes ogsaa til Sjælland og til Vintertiden. Antallet steg til 7, deraf de 4 om Efteraaret i Viborg, Aarhus og Ribe Amter, men de tre paa Sjælland, de to i September i Gl. Roskilde Amt og et i December i Præstø Amt, og siden har Efterspørgslen været større end den lod sig tilfredsstille, naar vi ikke vilde se disse Kursus gaa tilbage i Godhed samtidig med at de steg i Antal. — I 1903 afholdtes dog under min Ledelse 13 Kursus, deraf tre i Jylland, alle som Vinterkursus, ni paa Sjælland og et paa Lolland, og de fordele sig paa syv af Aarets Maaneder, nemlig to i Januar, tre i Februar, tre i Marts, et i Maj, et i Oktober, to i November og et i December. I indeværende Aar har jeg endelig siden 1. Januar haft Lejlighed til at ordne 6 Kursus her paa Sjælland, et er i Øjeblikket i Gang som det første paa Fyn og følges af to paa Langeland i Marts. Det er da det 44., som jeg har haft Lejlighed til at ordne — i Jylland har denne Sag i denne Vinter ikke været under min Ledelse. Havde der været Lærerkrafter nok, havde vi desuden haft Kursus i Hørve, Dalby, Olstrup, paa Møen, Bornholm o. fl. Steder; men forhaabentlig vil de fremsatte Ønsker i Fremtiden i rigere Maal kunne imødekommes, og der er blandt andet kommet den gode Gænge i Sagen, at man nu allerede sikrer

sig Tilsagn om Kursus for næste Aar, hvad der vil lette Arbejdet med at skaffe de fornødne Lærerkrafter.

Det, der sætter Grænse for Antallet af Kursus, er nemlig ikke Deltagerne, men i høj Grad Tallet af de gode Lærerkrafter, der kan tilbyde deres Hjælp. — Naar man fra Begyndelsen indskrænkede sig til Kursus i Efteraarsmaanederne, var Grunden just den, at der paa den Tid ret let kan faas Hjælp fra en Del af Landbrugs-skolernes erfarne Lærere. Ved Efteraarskursus have efterhaanden Lærere fra alle vore almindelige Landbrugs-skoler været medvirkende; medens disse om Vinteren ere temmelig stærkt bundne ved Skolearbejdet. At vi kunde begynde med Kursus om Vinteren i 1902 hænger da ogsaa sammen med, at jeg da selv ikke længere var bunden til saadan Gerning og havde vundet nogle gode Hjælpere med hvem det samme var Tilfældet. Lidt efter lidt udvides nu ogsaa Tallet paa dem, der kunne være med om Vinteren, da Landmændene helst vil have Kursus; men jeg maa beklage, at Vilkaarene ikke gør det muligt at binde de gode Lærerkrafter nogenlunde fast til denne Gerning, og det falder derfor vedblivende yderst vanskeligt at give bindende Tilsagn om Kursus, til de mange Anmodninger, som fremsendes.

Indtil 1902 arbejdede de vandrende Kursus uden nogen Støtte af Staten og vi fandt indtil da endog Grund til at sky en saadan, for at der ikke skulde kunne rejses Tvivl om Sagens sunde Natur. Men den havde dog vakt saa megen Opmærksomhed og Sympathi, samt Erkendelse af dens Betydning særlig for Husmændene, at de bevilgende Myndigheder paa Forslag af Husmandsskolekommissionen fandt Anledning til fra 1902 at tilbyde uformuende Deltagere Dækning af deres direkte Udgifter. Dette har jo bidraget sit til at forøge Tilslutningen til og Kravet om Ordning af Kursus; men at sætte de gode Kursus paa Benene er ikke derved blevet lettere og der kan være nogen Fare for, at Tallets Stigen vil ske paa Godhedens Bekostning. — Der blev nemlig ikke ved samme Lejlighed tænkt paa at gøre det lettere at imøde-

komme de stærkt stigende Ønsker om Kursus. Det havde allerede i 1899 sin Vanskelighed at skaffe Lærere til de 4—5 Kursus, skønt der endnu da kun var Tale om Efteraarskursus; nu maa vi være forberedte paa Krav om 20, 30 eller flere Kursus og helst alle om Vinteren. Gerningen er moden til delvis lige som Skolerne at benytte faste Lærere, og der maa vel saa ogsaa efterhaanden findes Midler til at binde saadanne til den, naar de ere fundne.

Planen maa sikkert siges fra først af at have været god; thi det skyldes ikke manglende Villie til at gøre Forandringer, naar den i Hovedtrækkene er den samme i Dag som for syv Aar siden. Hovedpunkterne have stadig været faa Lærere, der behandle faa Fag gennem to Ugers Kursus. Alle disse Kursus have været saakaldte fjorten Dages, Lærernes Antal har været to eller tre og Fagene tre ved Siden af Indøvelsen i Bogføring. I disse Ejendommeligheder ser jeg Grunden til, at vore Kursus som Regel i 1904 som i 1898 ende med samme Tilfredshed hos Deltagere og Lærere, og det maa beklages, naar der her og der nu ordnes lige saa kortvarige eller endog kortere Kursus med indtil tolv Lærere og lige saa mange eller flere Fag. Det gør et overvældende Indtryk, men Frugterne ville ganske sikkert ikke staa i rimeligt Forhold dertil; noget ganske andet er det, naar f. Eks. Statskonsulent K. Hansen i Vinter har samlet Deltagere til Rækker af Foredrag, fordelte over hele Vinteren, er det end ikke det samme som vore Kursus, er det dog ogsaa her én Mand og ét Emne, der fremlægges for erfarne Landmænd gennem ti—tolv Foredrag og med god Lejlighed til gennem Forespørgsel at faa alt klaret. Det er en almindelig Ytring fra Lærerne ved vore Kursus, at de ikke kende fornøjeligere Lærergerning end denne, hvor de faa Lov til at tale fuldt ud overfor ældre erfarne Landmænd, der rigtig véd at skønne paa ethvert praktisk Vink eller lettet Forstaaelse af de dagligdags Anliggender, og naar Deltagerne sædvanlig have været ikke mindre glade ved saaledes at slide Skolebænken paa

de gamle Dage, finder jeg Hovedgrunden deri, at vor Skole søger ud til Hjemmene eller i deres Nærhed, at Kundskaben, der meddeles, er bedst mulig afpasset til at møde netop de Punkter, der ved det daglige Arbejde trænge til Belysning eller, som en Kursusdeltager udtrykte det, vi faa Næringen tilført, ligesom Planterne helst skulle have den, under selve Væksten. Der sker fra Foredragsholderne stadig Anmodning om ikke at holde Kritikken tilbage, men kræve fuld Besked overalt, hvor en saadan ikke synes given; og saa maa forøvrigt heller ikke undervurderes Betydningen af det Samliv, der gennem Kursusets to Uger udvikler sig mellem Deltagerne. Det hele er et smukt Vidnesbyrd om, hvor lidt danske Gaardmænd og Husmænd have taget Skade af den Ros, der til Overmaal udgydes over dem, de mene dog alle, at de endnu have en hel Del at lære.

Der er herhjemme efterhaanden skabt en Række af gode Institutioner, der gennem Forsøg eller paa anden Maade stadig udvider vort Kundskabsfond paa Landbrugets mange forskellige Omraader; jeg kan nævne Landbohøjskolens Laboratorium for landøkonomiske Forsøg med dets forskellige Afdelinger, Statens Planteavlsudvalg med dets Forsøgsstationer, Landhusholdningsselskabets Maskinudvalg med dets indgaaende Prøver m. m. fl.; men der er tit Grund til at beklage den Langsomhed, hvormed Frugterne af disse Institutioners oplysende Arbejde naar ud i de Kredse, hvor de ret skulle komme til Nytte. Til paa en virksom og ret grundig Maade at afhjælpe denne Mangel ere de vandrende Kursus et udmærket Middel, ligesom de paa den anden Side kunne hjælpe Landmændene til at holde Tungen lige i Munden og ikke tabe Hovedet, naar det skulde hænde, at der fra tilsyneladende ogsaa ret høje Steder trues med lovlig megen Bølgegang og Virvar i Begreberne, det. være sig om Avlens Grundsætninger eller andet.

Som gammel Landbrugsskolemand har jeg dernæst ofte ved Siden af megen Lovtale overfor vore Landbrugsskoler mødt Bebrejdelser for, at de paa enkelte Omraader

have ydet Landmændene for ringe Hjælp, og det er næppe tilfældigt, at de vandrende Kursus særlig have taget fat netop paa saadanne Omraader, jeg tænker paa Maskinkundskab og Landbrugsbogføring. Siden Oktober 1901 har Maskinlæren været et af Fagene ved alle de Kursus, hvor vi have kunnet faa Hjælp af den nødvendige Lærkraft, nemlig Maskinudvalgets Inspektør; det vil sige til dette Foraar i Alt ved 12 Kursus saavel i Jylland som paa Sjælland og i Fyns Stift, og Bogføringen har hidtil været et Fag ved alle vore Kursus, uagtet hverken den eller Maskinlæren paa Forhaand kunne vente at øve den Tiltrækning paa almindelige Landmænd som Fodringslære, Gødningslære, Planteavl o. l. Som Vidnesbyrd om, at de vandrende Kursus ikke have deres Maal i sig selv, men som alle gode Midler pege videre frem, skal jeg endelig anføre, at de just paa disse to Omraader have affødt nye Former for Oplysningsarbejdet. Fra 1902 har saaledes Hr. Emil Jørgensen ført sin Undervisning i Maskinlære ind paa flere af vore Landbrugsskoler, hvor der gives ham Lejlighed til at holde lignende Foredragsrækker som ved de vandrende Kursus, og disses Vejledning i Landbrugsbogføring er ved at afføde en Undervisningsform, som jeg mener skal føre Nutidslandbrugets vigtigste Opgave et stort Skridt nærmere til sin Løsning, en inderligere Kontrol med Arbejdets Økonomi.

Alt i Alt have de vandrende Kursus for bosiddende Landmænd nu vundet en Plads blandt Landbrugets Oplysningsmidler, som de forhaabentlig vil kunne bevare i en Række af Aar og gøre det paa en god Maade. Hertil er det ikke uden Betydning, at Ledelsen møder Sympathi og Støtte hos vore offentlige Institutioner saaledes som den har nydt det siden 1903 ved Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Forpagter Abel vilde spørge den ærede Foredragsholder, om han ikke mente, at Lærerne ved de vandrende Kursus havde Gavn af denne Virksomhed. Taleren mente, at netop Diskussionen om de forskellige Æmner med ældre Landmænd havde en gavnlig Virkning for Lærernes Vedkommende, og da nu den ærede Foredragsholder er en ældre Lærer og har levet ved og for disse Kursus, kan han vistnok bedst give Oplysning i saa Henseende. De ældre praktiske Landmænd havde som oftest en Følelse af, at Theorien er ligesom vokset lidt fra dem, og naar man saa faar det Svar, at Theori egentlig er Praksis, kommer man undertiden til at tænke paa, om Theorien skulde være løbet fra Praksis, eller om Theorien ikke kunde have nødig at blive fornyet. Taleren har stillet sin Forespørgsel i den Tro, at enhver Foredragsholder, enhver Theoretiker bør søge nogen mere Forbindelse med det praktiske Landbrug, nogen større Klarhed i mange Punkter ved at faa Diskussion og Samarbejde i Gang med praktiske Folk paa Landbrugets Omraade, end der maaske i Almindelighed finder Sted.

Forstander Tuxen var glad ved, at dette Spørgsmaal var draget frem. Det er en Selvfølge, at enhver Lærervirksomhed har Gavn af, at der er en saadan Forbindelse til Stede, som Forpagter Abel omtalte. Ved disse vandrende Kursus er der nu det Forhold til Stede, at Størsteparten af Lærerne — og det var navnlig Tilfældet i Begyndelsen — fortrinsvis er ældre erfarne Lærere, der som oftest tillige ere praktiske Landmænd; men i det hele taget ville jo baade ældre og yngre Lærere altid have Gavn af at udveksle Tanker med de ældre erfarne Kursusdeltagere. Forholdet herhjemme er jo saaledes, at der er en ganske god Samvirken af Theori og Praksis. Der findes jo ikke en Lærer i Landbrugsfag, der ikke er uddannet som praktisk Landmand, ja en Del virker endogsaa samtidig som praktiske Landmænd. Taleren har haft en overordentlig Støtte i sin Lærervirksomhed ved

at have gaaet en saadan Skole igennem. Naar man som han og flere har drevet en Bondegaard samtidigt med Lærergeneringen, er man en dygtigere Lærer, end naar man ikke gør det. Paa Kursus er Forholdet det, at Lærerne sige til Deltagerne, at de for alting ikke maa holde deres Kritik tilbage, hvor der findes Grund til en saadan. Vi diskutere ikke til daglig Brug, under de almindelige Foredrag maa der sædvanlig ikke finde Diskussion Sted, men der siges til Deltagerne, at de skulle have Blyant og Papir ved Haanden og optegne, hvad de ikke forstaa, eller naar de mene, at der kan være Indvendinger at gøre mod det, som Foredragsholderen fremsætter. Naar saa den første Uge er gaaet, samles Læreren og Elever i den næste Uge i Ekstratimer til Diskussion og saa komme alle Spørgsmaalene frem og blive besvarede.

Taleren vilde her ikke undlade at nævne, at en af de mange gode Sider ved disse vandrende Kursus er den forøgede Tillid, som de kunne vække hos Landmændene til vore gode Landbrugsskoler. De meget unge, der undtagelsesvis ere Deltagere i Kursus, faa en Trang, som de ogsaa jævnlig udtale, til at søge Skolerne, og hos de ældre Deltagere vil Tilbøjeligheden til at sende deres Unge paa Landbrugsskole sikkert ofte blive styrket, efter at de saaledes selv have været paa Skolebænken til faglig Undervisning. Disse vandrende Kursus have saaledes ved Siden af den Gavn, de gøre, ganske i Almindelighed tillige den Mission at vække Opmærksomhed for, hvad der kan læres, og saaledes drage de unge hen til Skolen. Paa den anden Side faa de Kræfter, der virke i Landbrugsskolens Tjeneste, her den bedst mulige Lejlighed til at komme frem og gøre sig gældende og vække den Tillid, de fortjene.

Forpagter Abel havde stillet sin Forespørgsel af Hensyn til, at de Theorier, der fremsættes, ikke altid passe i Praksis. Den højeste Videnskabelighed, som er samlet her i København, kan vistnok trænge til at diskutere Spørgsmaalene med praktiske Landmænd for at faa sine Theorier berigtigede gennem nogle af de Erfaringer, som de praktiske Landmænd

have gjort. Det viser sig nemlig, at Foredragsholdere som oftest komme i Forlegenhed, idet de Theorier, de fremsætte, ikke altid holde Stik, naar de diskutere dem med erfarne Landmænd. Videnskabeligheden kan tage fejl, og det er farligt for de Mennesker, der rette sig efter den. Taleren kunde nævne et Eksempel fra sin Egn. Ifjor var der en Mand, som holdt Foredrag, og i dette udtalte han, at Hø var aldeles unødvendigt for en fornuftig Fodring. I Aar var der en anden Foredragsholder, og han udtalte, at man ikke kunde undvære Hø ved Fodring. Der var da en rask Husmand, som rejste sig og sagde, at det kunde han ikke forstaa. Han havde rettet sig efter, hvad den forrige Foredragsholder havde udtalt og havde i Aar altsaa ikke noget Hø, og nu kommer man her og siger, at Hø er aldeles nødvendig ved en fornuftig Fodring. Saadant noget kunde han ikke forstaa, og det er ogsaa uheldigt, at saadanne modsigende Udtalelser fremkomme uden at være begrundede. Det gaar de unge Landmænd let galt, naar de skulle undervises af Folk, der ere blevne for theoretiske, af Folk, der ikke rigtig have fulgt med Udviklingen paa Landet. Taleren vilde derfor pege paa, at det kunde være heldigt, om der ved disse Møder gaves Anledning til, at praktiske og erfarne Folk toge Del i Diskussionerne. Det vilde vise de Herrer Professorer, hvorledes Forholdene i Virkeligheden stille sig.

Forstander Tuxen gjorde nogle Bemærkninger om, hvorledes Forholdet mellem Theori og Praxis havde været i tidligere Tider. Hovedsagen var, at man skulde vurdere Landbrugets Praxis efter Fortjeneste og ikke overvurdere Theorien. De »højvidenskabelige« Mænd have deres Styrke i det ensidige, og skulle have det, og just derfor er der Trang til Midler, der staa mellem det videnskabelige og det praktiske, som vi have dem i Konsulenterne o. A. Der er i Øjeblikket ikke Grund til at raabe Vagt i Gevær, men der kan ganske vist nu og da skimtes en Fare for, at Forbindelsen mellem det videnskabelige og det praktiske kan blive for løs. Der kan undertiden fra »højvidenskabelig« Side komme Udtalelser frem, som forvirre Begreberne, f. Eks.

i Avlsspørgsmaal, men saa have Konsulenterne og Lærerne den Opgave, at optræde som Midlere og hjælpe til, at det praktiske Landbrug ikke taber Hovedet, men nogenlunde uanfægtet lader Stormene i de Lærdes Lejr gaa hen over det. Den Foredragsholder, der talte mod Høet, har muligvis ikke været tilstrækkelig i Ilden, fordi der her kun har været Tale om et enkelt Foredrag; havde han virket ved et 14 Dages Kursus, saa havde han nok faaet Lov til at gøre Rede for sine Udtalelser.

Som Indledning til de vandrende Kursus peges der stedse paa, at det kun er en lille Hjælp, der bydes, men en Hjælp, der kan have sin store Betydning, naar den mødes med et vaagent og fremskridende Selvarbejde i den daglige Gerning, i Marken, i Stalden o. s. v. Skoler, Konsulenter m. m. ere en udmærket Hjælp, men kun som Hjælp til Selvhjælp.

Forpagter Abel vilde forsvare sig mod, at nogen skulde tro, at han mente, at disse vandrende Kursus ikke vare en udmærket Indretning; tværtimod navnlig fordi Hr. Tuxen har dermed at gøre og har faaet udvalgt Kræfter, der passe til Gerningen. Forstander Tuxen sagde, at man skulde se op til Theorien . . . (Modsigelse af Tuxen.) . . . Taleren vilde bede om, at Theoretikerne vilde se hen til det praktiske Landbrug og til alt, hvad der kan læres i Landmandens Gerning. Naar Theoretikeren taler af Overbevisning, har man ikke noget at bebrejde ham; han kan tage fejl, men Landmændene, som benytte Theorien, gaa i Stykker, hvis de rette sig efter den, naar den er fejl. Det er derfor nødvendigt, at Theoriene prøves i det praktiske Liv, inden de føres videre ud, saaledes at de kunne doceres med Sikkerhed. Theorien har sin Berettigelse, men Taleren vilde advare mod ikke at tage Praxis med og lade sig belære af den. Taleren havde truffet paa en ældre Elev fra en Landbrugsskole; det var en Mand, som havde en Mening. Han havde faaet den Opgave at give en Fremstilling af, hvilke Maskiner der haves Brug for paa en almindelig Bondegaard, og han nævnte da deriblandt Radsaamaskinen, men han fik kun en daarlig Karakter for sin Besvarelse af Opgaven. Læreren havde nemlig den Mening,

at det skulde være en Bredsaaningsmaskine. Eleven vilde imidlertid ikke bøje sig, han vilde nu have en Radsaaningsmaskine. Her har man et Eksempel paa, at Mening staar mod Mening.

Forstander Tuxen: Af de praktiske Landmænd, særlig dem i den store Bedrift, maa der virkelig forlanges, at de selv tage Ansvaret for deres Handlinger og ikke lægge dette over paa Theoretikerne, eller lade sig lede vild af dem. Lader man sig bedrage af en Handelsmand, bliver det ens egen Sag og egen Skade. Hvad Videnskaben fremsætter, maa vi Landmænd virkelig benytte paa eget Ansvar og under egen Kritik. Hvis Landmanden fodrer efter et Raad, som er galt, bliver Skaden Landmandens, men Fejlen bliver ogsaa hans ved uden videre at følge Raadet. Der kræves ogsaa Forudsætninger til paa rette Maade at tage mod Raad, ikke mindst i Landbruget, og det er en Hovedopgave for vore Kursus som for det hele Oplysningsarbejde at skabe saadanne Forudsætninger.

Præsidenten (Hofj. Friis) takkede Forstander Tuxen for hans interessante Foredrag og for de store Resultater, han har naaet gennem sin Virksomhed ved de vandrende Kursus, og udtalte Haabet om, at de maatte blive fortsatte i de kommende Aar og vedblivende give tilfredsstillende Resultater.
